

Тема: Забезпечення, непередбачені зобов'язання й активи, виплати працівникам і програми пенсійного забезпечення

Згідно з МСБО 37 «Облік забезпечень, умовних зобов'язань та умовних активів», під *забезпеченнями* розуміють зобов'язання з невизначеною сумою або терміном погашення на дату балансу. Забезпечення створюють під час виникнення внаслідок *минулих подій зобов'язання, погашення якого, імовірно, призведе до зменшення ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, а його оцінка може бути визначена розрахунково.*

Забезпечення потрібно визнавати, якщо: а) суб'єкт господарювання має існуюче зобов'язання (юридичне або конструктивне) в результаті минулої події; б) ймовірно, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде потрібне для виконання зобов'язання; в) суму зобов'язання можна достовірно оцінити.

Зважаючи на такі правила, *забезпечення* відрізняється від *зобов'язання* ступенем визначеності щодо: *суми боргу* (звичайному зобов'язанню притаманна достовірна оцінка, а для забезпечення допускається розрахункова, тобто облікова оцінка ресурсів, які необхідно буде витратити для погашення заборгованості) або *терміну його погашення.*

Спільним є той факт, що підставою для виникнення зобов'язання та можливого формування забезпечення слугує минула подія (або події), яка спричинили виконання критеріїв визнання такої статті.

Залежно від очікуваного терміну погашення – в межах операційного циклу/12 місяців, починаючи з дати балансу, чи поза таким терміном — забезпечення класифікують як *поточні* та *довгострокові*. МСБО вимагає визнавати *забезпечення довгострокових зобов'язань* у сумі їхньої *теперішньої* вартості. Тобто враховувати вплив вартості грошей у часі.

МСБО 37 вказує, що інколи не зрозуміло, чи є існуюче зобов'язання. Як приклад, наводиться судовий розгляд, коли можна сперечатися, чи певні події відбулися або чи призвели вони до існуючого зобов'язання. У таких випадках зобов'язання вважають існуючим, якщо, беручи до уваги всі наявні свідчення, його існування найімовірніше можливе, ніж неможливе. Іншими словами, якщо ймовірність існування відповідного зобов'язання на дату балансу перевищує 50%, то суб'єкт господарювання визнає забезпечення (звісно, якщо задоволено інші критерії визнання). В іншому випадку – може йтися про умовне зобов'язання, яке не визнають

у фінансовій звітності, а лише розкривають інформацію про нього в примітках (§§ 15, 16 МСБО 37).

Суттєво, що визнання відповідного зобов'язання ґрунтується на події, яка зобов'язує. Це подія, яка створює юридичне чи конструктивне зобов'язання (тобто зобов'язання, зумовлене практикою), яке призводить до того, що суб'єкт господарювання не має жодної реальної альтернативи виконанню зобов'язання.

Таке відбувається тільки, якщо: виконання зобов'язання може бути примусово забезпечене у судовому порядку або подія (яка може бути дією суб'єкта господарювання) створює обґрунтоване очікування в інших сторін, що суб'єкт господарювання виконає своє зобов'язання, — характерно для конструктивного зобов'язання (§§ 10, 17 МСБО 37).

Тому, для визнання забезпечення потрібне не тільки існуюче зобов'язання, а й висока (понад 50%) ймовірність вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, для виконання такого зобов'язання. В іншому випадку – знову-таки йтиметься про умовне зобов'язання, інформацію про яке розкривають у примітках (§§ 23, 86 МСБО 37). Алгоритм визнання забезпечень згідно з умовами МСБО 37 наведено на рис. 6.1.

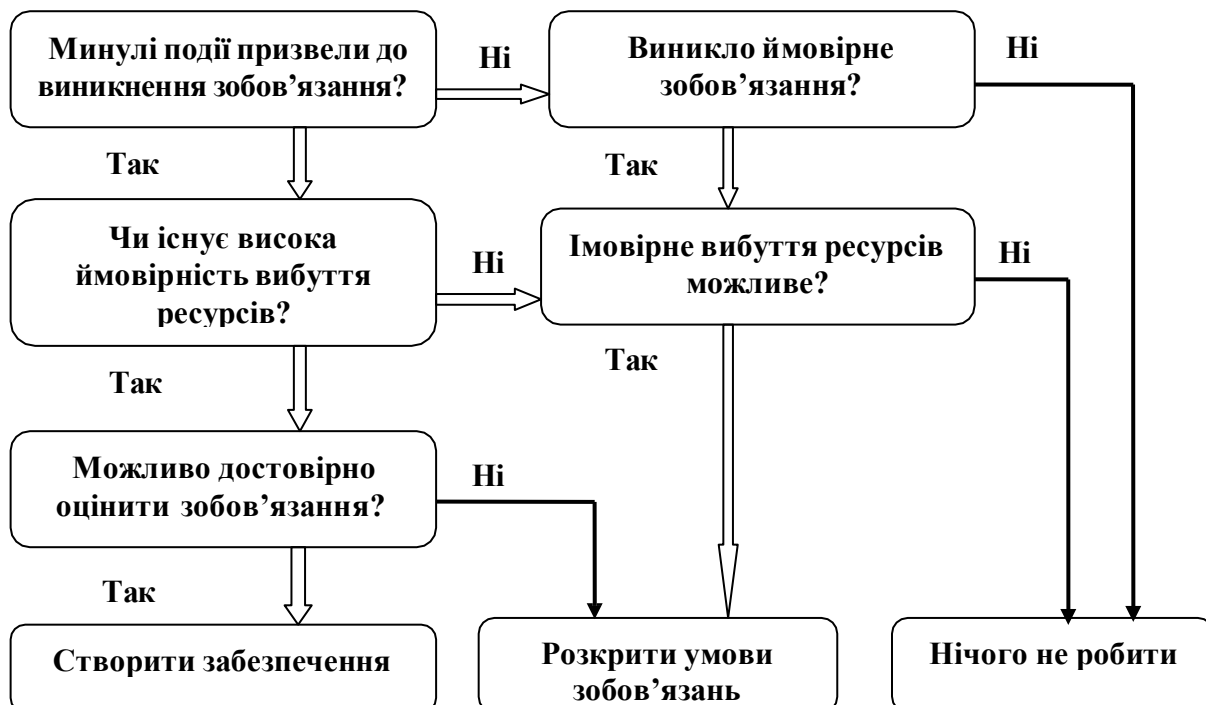

Рис. 6.1. Алгоритм визнання забезпечень

У разі невиконання зазначених умов забезпечення не визнається.

Оцінка резервів залежить від характеру події (подій), з якою пов'язаний резерв. Необхідно розглянути такі види забезпечень:

- забезпечення із судових справ;
- витрати на виведення з експлуатації (резерв на демонтаж);
- забезпечення з гарантійного обслуговування (ремонт і технічне обслуговування);
- забезпечення за збитковими замовленнями (обтяжливі контракти);
- забезпечення з пенсійних зобов'язань.

Приклад. Нафтодобувна компанія працює в країні, в якій законодавчо не передбачено вимог до відновлення навколишнього середовища. Незважаючи на це, компанія опублікувала екологічну політику про те, що вона буде очищати всі забруднені ділянки і в минулому здійснювала очищення таких ділянок незалежно від законодавчих вимог.

Отже, у компанії виникло конструктивне зобов'язання щодо відповідних витрат на очищення забруднених ділянок, оскільки її політика створює очікування відповідно її майбутніх дій щодо усунення забруднення. Отже, потрібно створити резерв. Також резерви варто створювати на гарантійний ремонт, виведення об'єкта з експлуатації при обтяжливих контрактах і реструктуризації.

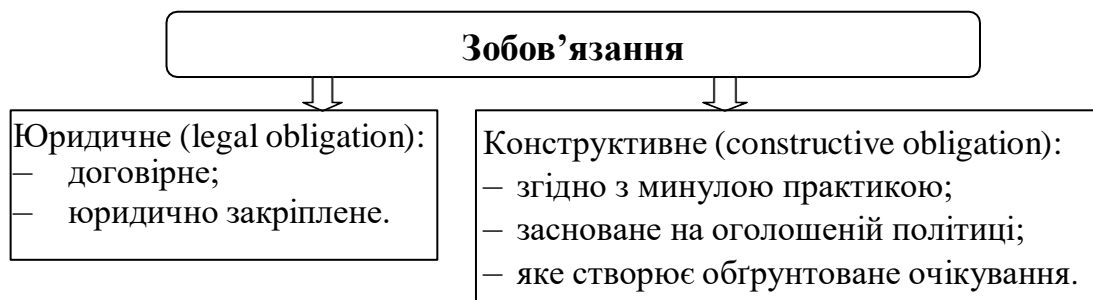

Рис. 6.2. Юридичні та конструктивні зобов'язання

Приклад. Існує 60%-на ймовірність, що компанія повинна буде виплатити 600 грн. у результаті негативного рішення суду, і 40%-на ймовірність, що рішення суду буде на користь компанії. У такому випадку компанія має створити резерв у сумі 6000 грн. (рис. 6.3).

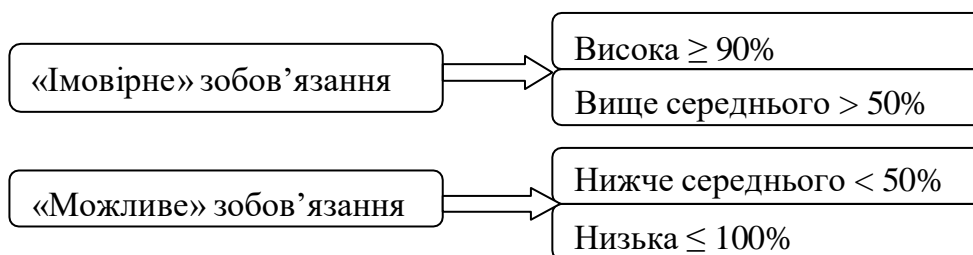

Рис. 6.3. Критерії ймовірності визнання умовних зобов'язань

Умовні зобов'язання – це: можливе зобов'язання, яке виникає внаслідок минулих подій та існування якого підтвердиться тільки після того, як відбудеться або не відбудеться одна чи декілька невизначених майбутніх подій, не повністю контрольованих суб'єктом господарювання; існуюче зобов'язання, яке виникає у результаті минулих подій, але не визнається, оскільки:

а) немає ймовірності того, що вибуття ресурсів, які втілюють у собі економічні вигоди, буде потрібним для погашення зобов'язання;

б) суму зобов'язання не можна оцінити достовірно.

Далі доцільно розглянути критерії, які визначають умовні активи (рис. 6.4).

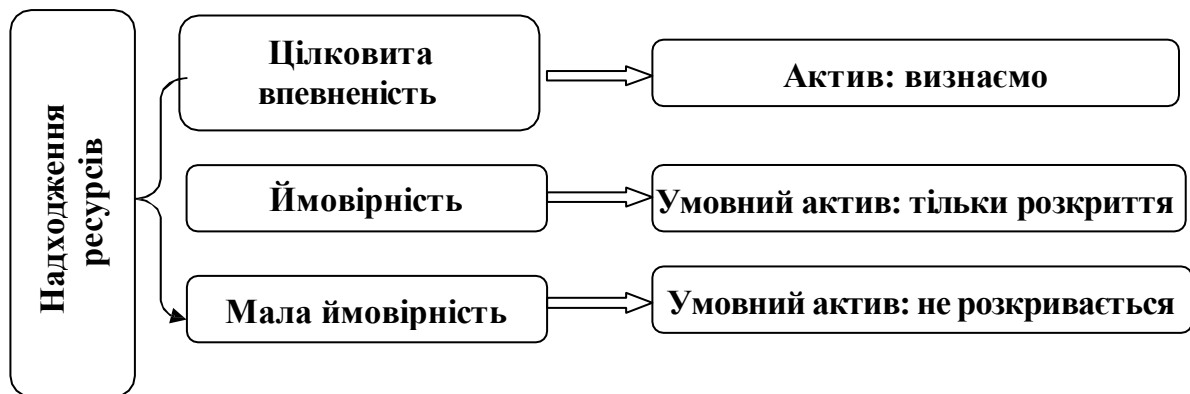

Рис. 6.4. Критерії визнання умовних активів

Тобто, умовний актив – можливий актив, який виникає внаслідок минулих подій та існування якого підтвердиться тільки після того, як відбудеться чи не відбудеться одна або декілька невизначених майбутніх подій, які не повністю контрольовані суб'єктом господарювання.

Для кожного виду резервів підприємство розкриває у звітності таке:

- оцінка резерву за станом на початок і кінець звітного періоду;
- додаткове нарахування резервів за звітний період, враховуючи збільшення існуючих резервів;
- використання резервів упродовж періоду;
- відновлення невикористаних резервів упродовж періоду.

Оцінка резервів: має бути найліпшою з усіх можливих; можна використовувати минулий досвід; можна використовувати експертні оцінки; якщо довгостроковий резерв, то облік здійснювати за дисконтованою вартістю. При цьому резерв може бути використано тільки на покриття тих витрат, на які його було створено.

Відображення та розкриття інформації у звітності про забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи наведено в табл. 6.1.

Таблиця 6.1

Відображення та розкриття інформації у звітності про забезпечення,
умовні зобов'язання та умовні активи

Категорія	Визначення	Критерії визнання	Відображення та розкриття
1	2	3	4
Резерв	Поточне зобов'язання з невизначеним строком або сумою погашення	– відповідно до визначення; – висока ймовірність впливу економічних прибутків; – можна оцінити достатньо достовірно;	Відображається у звіті про фінансовий стан (короткострокові або довгострокові зобов'язання)
Умовне зобов'язання	Поточне зобов'язання, яке неможливо оцінити достовірно або немає достатньої ймовірності впливу економічної вигоди, або майбутнє зобов'язання, виникнення якого залежить від майбутніх подій, які знаходяться поза зоною контролю суб'єкта господарювання	Не виконується	Не відображається у звіті про фінансовий стан; розкривається в примітках, якщо середня або висока ймовірність
Умовний актив	Майбутній актив, настання або ненастання якого залежить від майбутніх подій, які знаходяться поза зоною контролю суб'єкта господарювання	Не виконується	Не відображається у звіті про фінансовий стан; розкривається в примітках, якщо середня або висока ймовірність

Згідно з МСБО 19 «Виплати працівникам», **виплати працівникам** – це усі можливі форми компенсації, які надають підприємством в обмін на послуги, що надаються працівниками. Виплати працівникам охоплюють (рис. 6.5).

Суб'єктові господарювання потрібно визнавати очікувані витрати, пов'язані з участю у прибутку та преміюванням, згідно з п. 11 МСБО 19, тоді і тільки тоді, коли: а) у суб'єкта господарювання наявне теперішнє юридичне або конструктивне зобов'язання здійснити такі виплати у результаті минулих подій; б) це зобов'язання можна достовірно оцінити. Теперішнє зобов'язання існує тоді і тільки тоді, коли у суб'єкта господарювання реальної альтернативи, окрім здійснення платежів, немає.

Відповідно до деяких програм участі у прибутку, працівники одержують частку прибутку тільки в тому разі, якщо вони залишаються працювати у суб'єкта господарювання протягом визначеного періоду часу. За такою програмою, утворюється конструктивне зобов'язання, оскільки працівники надають послуги, що збільшують суму, яка підлягає

сплаті, якщо вони залишаються працювати до закінчення визначеного періоду часу. Оцінка таких конструктивних зобов'язань свідчить про те, що деякі працівники можуть звільнитися, при цьому не отримавши частки розподіленого прибутку.

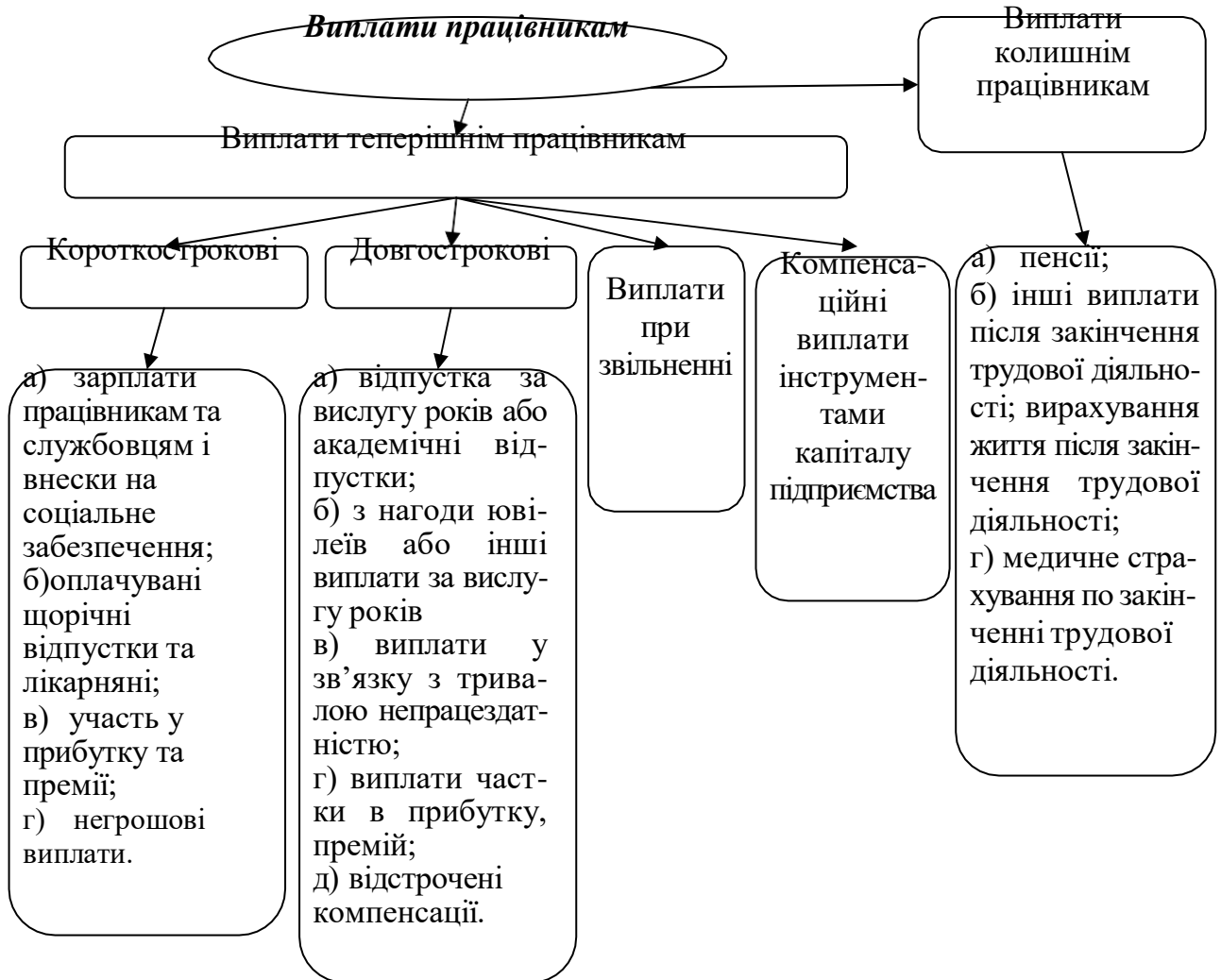

Рис. 6.5. Категорії виплат працівникам згідно з МСБО 19 «Виплати працівникам»

Приклад 6.1. Програма участі у прибутку передбачає сплату суб'єктом господарювання визначеної пропорційної частки свого чистого річного прибутку працівникам, які надають йому послуги протягом року. Якщо жоден із працівників протягом року не звільняється, тоді загальна сума виплат розподіленого річного прибутку становитиме 3% прибутку. Суб'єкт господарювання попередньо оцінює, що завдяки плинності кадрів виплати зменшаться до 2,5 % прибутку. Суб'єкт господарювання визнає зобов'язання і витрати розміром 2,5 % прибутку. Якщо працівник надав послуги підприємству протягом облікового періоду, підприємству необхідно визнавати короткострокові виплати працівникам, очікуваних до

сплати в обмін на такі послуги.

Крім того, суб'єкту господарювання потрібно визнавати очікувану вартість короткострокових виплат працівникам у формі компенсацій за відсутність:

а) у випадку накопичення компенсацій за відсутність – під час надання працівниками послуг, що збільшують їхні права на майбутні компенсації за відсутність;

б) у випадку не накопичення компенсацій за відсутність – під час відсутності.

Оцінка короткострокових виплат працівникам як основних елементів фінансових звітів наведена в табл. 6.2.

Таблиця 6.2

Короткострокові виплати працівникам	
Елемент фінансового звіту	Оцінка
1	2
Актив (сплачені авансом витрати).	Перевищення уже сплаченої суми над недисконтованою сумою виплат.
Зобов'язання (нараховані витрати).	Недисконтована сума після вирахування, будь-якої, уже сплаченої суми.
Витрати, якщо інший Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку не вимагає чи не дозволяє включення виплат у собівартість активу (див., наприклад, МСБО 2 «Запаси», МСБО 16 «Основні засоби»).	Недисконтована сума

Програми виплат після закінчення трудової діяльності класифікуються як програми із визначеним внеском або програми із визначеною виплатою залежно від економічної суті програми, що впливає з таких умов (рис. 6.6).

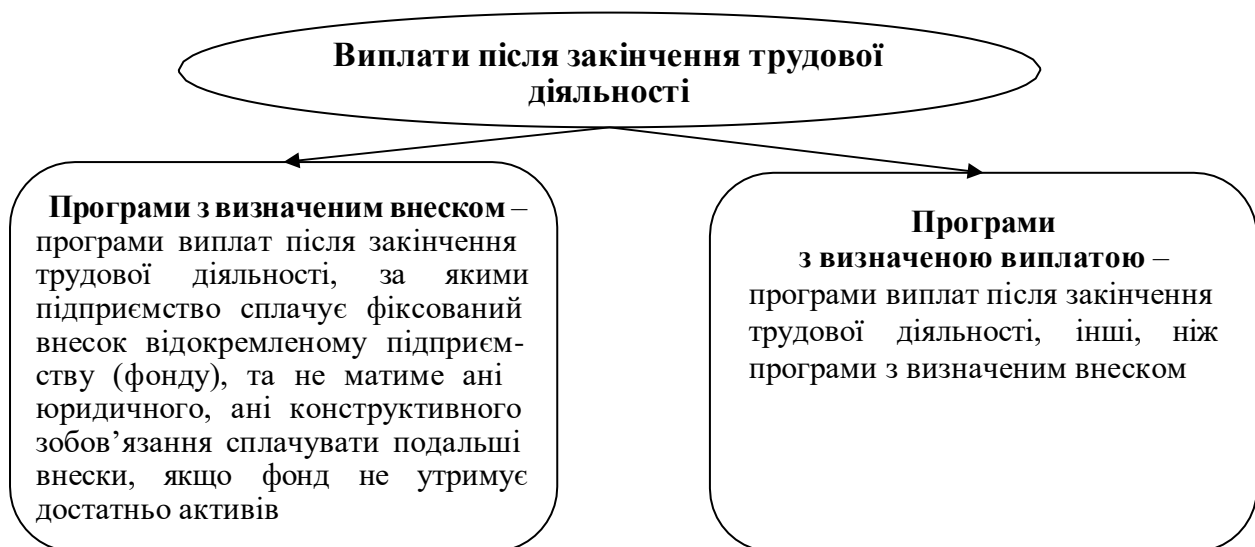

Рис. 6.6. Класифікація програм виплат після закінчення трудової

діяльності

Облік за програмами із визначеною виплатою є складним. Складність обліку за програмами із визначеною виплатою зумовлена такими чинниками:

- для оцінки цих майбутніх зобов'язань необхідно застосовувати актуарні припущення (рис. 6.7);
- майбутні виплати (виникають з послуг працівника в поточному або попередніх роках) не можна точно оцінити, якими б вони не були, працедавець повинен сплатити їх, і тому зобов'язання необхідно визнавати вже;
- зобов'язання до сплати у майбутні роки потрібно оцінювати шляхом дисконтування на основі теперішньої вартості. Це необхідно, тому що зобов'язання можуть погашатися протягом років;
- якщо актуарні припущення змінюються, то сума необхідних внесків до фонду також змінюватиметься і можуть виникати актуарні прибутки або збитки. Внесок до фонду в будь-якому періоді не обов'язково є загальною сумою за цей період у результаті актуарних прибутків чи збитків.

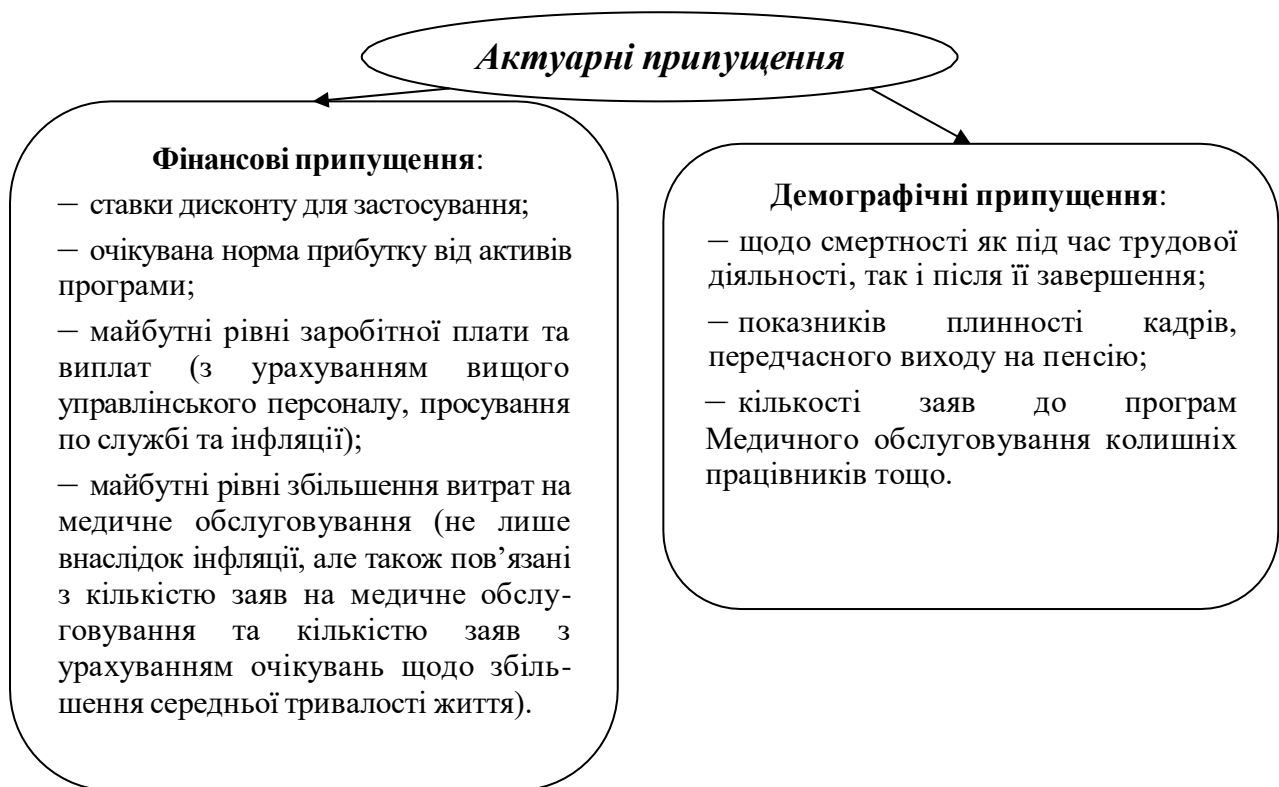

Рис. 6.7. Види актуарних припущень

Більшість визначень, наведених у стандартах, належать до програм з визначеною виплатою.

Етапи обліку підприємством програм із визначеною виплатою наведений на рис. 6.8:

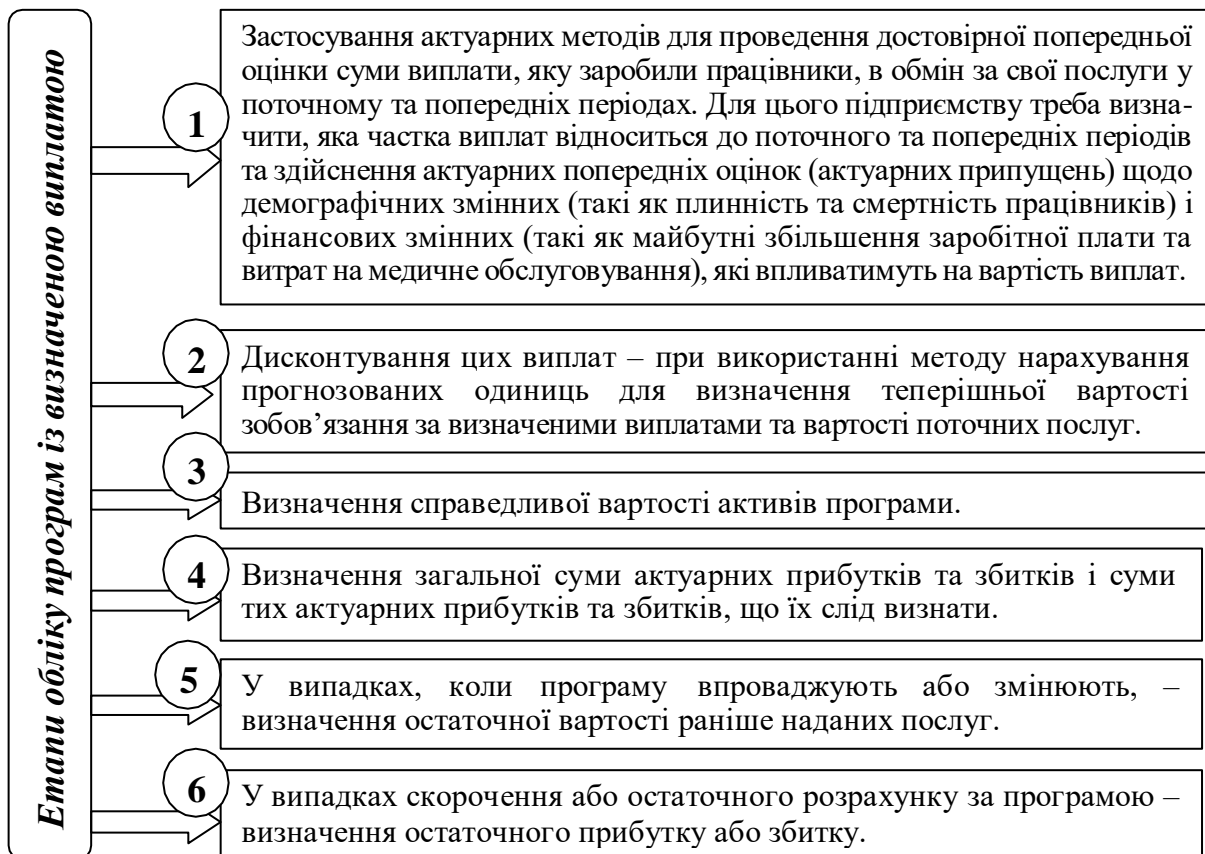

Рис. 6.8. Етапи обліку підприємством програм із визначеною

виплатою МСБО 19 чітко вказує, що підприємству потрібно

обліковувати не

тільки свої юридичні зобов'язання згідно з офіційними умовами програми із визначеною виплатою, а також будь-які конструктивні зобов'язання, які виникають, коли немає жодної реальної альтернативи, окрім здійснення виплат працівникам.

Конструктивне зобов'язання – це зобов'язання, яке виникає в результаті дій підприємства, якщо:

а) внаслідок цього, підприємство створює обґрунтоване очікування, що воно виконає ці зобов'язання;

б) установлена модель або минула практика, опублікована політика чи достатньо конкретні вислови керівництва чітко зазначають, що воно бере на себе визначені зобов'язання перед сторонами.